

*С. В. Зінковський,
аспірант, Український державний університет фінансів та міжнародної торгівлі*

ПЕРСПЕКТИВИ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ ДО ЄВРОСОЮЗУ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ РОЗВИТКУ

ВСТУП

Сучасний розвиток України у світі третього тисячоліття базується на засадах Європейської інтеграції з огляду на основоположні цінності західної культури, що є невід'ємним атрибутом громадянського демократичного суспільства: парламентаризм, лібералізацію, права національних меншин, права людини, свободу пересування, свободу отримання освіти будь-якого рівня тощо.

Сьогодні проблема подальшого розширення ЄС постає, як ніколи гостро. Під знаком питання опинилися не лише терміни подальших інтеграційних кроків Євросоюзу, але й сама можливість подальшого прийому нових членів. Скептичні настрої породжують і різні тлумачення умов вступу. Все частіше різні інтерпретації стають предметом спекуляцій у державах, які прагнуть набути членства, і, таким чином, спричиняють дестабілізуючий вплив на політичну та економічну ситуацію.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Дослідженням проблеми сталого розвитку на глобальному та локальному рівнях присвячений ряд досліджень, матеріали наукових симпозіумів та конференцій, зокрема, дослідження вітчизняних — В. Андрійчука, О. Білоруса, І. Бураковського, О. Власюка, А. Гальчинського, О. Гребельника, М. Дудченка, Г. Климка, В. Клочка, О. Кириченка, М. Павловського, Т. Панфілової, Ю. Пахомова, О. Плотнікова, В. Рокочі, В. Сіденка, В. Сікори, А. Чухна, та зарубіжних дослідників — Л. Абалкіна, А. Гельба, С. Деніцера, С. Дзарасова, І. Дюмулена, Е. Емдена, М. Захматова, М. Макінтайра, К. Мікалопулуса, Ю. Ольсевича, Д. Тарра, Л. Тейлора, С. Фішера, А. Холопова, А. Юданова.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Оцінити перспективи інтеграції України до Євросоюзу на сучасному етапі розвитку.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Протягом перших років існування Євросоюзу співпраця між країнами-членами, що входили до нього, переважно охоплювала торгівлю та економіку, однак на сучасному етапі ЄС охоплює багато інших акту-

альних галузей суспільного життя, зокрема, таких як забезпечення громадянських прав, захист свободи, безпеки та правосуддя, створення нових робочих місць, сприяння регіональному розвитку, захист довкілля, а також проведення роботи з глобалізації в інтересах усіх і кожного.

ЄС робить життя більш безпечним для людей, які проживають у межах його кордонів, допомагаючи розбудові безпеки та стабільності в усьому світі. Європейський Союз протягом тривалого часу забезпечує стабільність, мир та процвітання; розвиває спільну зовнішню політику та політику безпеки, що дає країнам-членам можливість спільно діяти на світовій арені заради стабільності, співпраці та взаєморозуміння. Основну увагу ЄС приділяє людським аспектам міжнародних відносин, таким як солідарність, права людини та демократія. Завдяки цьому підвищилися життєві стандарти, з'явилася можливість розбудувати єдиний загальноєвропейський ринок, ввести єдину європейську валюту — євро — і підняти авторитет Європи в усьому світі.

Країни-члени ЄС делегують частину їхніх суверенних повноважень спільним інституціям, що дало можливість приймати рішення з конкретних питань, які становлять спільний інтерес на демократичних засадах. Таке об'єднання суверенних повноважень також називається "європейською інтеграцією".

Але основною ціллю для України, на нашу думку, повинна виступати не сама інтеграція у західноєвропейські структури, а досягнення, в першу чергу, конкретних економічних цілей. На сучасному етапі співпраці обсяг торгівлі між Україною та ЄС у 7 разів перевищує обсяг торгівлі України з США. Через це у першу чергу потрібно забезпечити більше можливостей для експорту вітчизняних товарів у Західну Європу товаровиробникам з найбільш конкурентоздатних сфер української економіки: металургійної і текстильної промисловості, сільського господарства, певних сфер наукомістких та енергетичних технологій.

Курс державної політики на інтеграцію до Європейського Союзу та формування нової політики ЄС є життєво необхідними для України. Європейська інтеграція стане визначальним чинником як міжнародної

діяльності України, так і її внутрішньої політики на тривалу перспективу, забезпечить зміцнення безпеки та позитивне ставлення до України зі сторони інших держав світу. Чітке дотримання курсу на інтеграцію до Європейського Союзу гарантує верховенства права, плюралістичної демократії, дотримання прав людини, розвиток в Україні громадянського суспільства, побудову соціально орієнтованої ринкової економіки [1].

Слід очікувати, що ЄС намагатиметься посилити заходи з контролю над виконанням Копенгагенських критеріїв та доклататиме зусиль для впровадження граничної величини реальної економічної конвергенції як передумови для вступу або початку переговорів щодо вступу.

Зважаючи на створення "Ради Наймудріших", яким було поставлене завдання моделювання перспектив розвитку об'єднаної Європи на період 2020—2030 років, включаючи питання прийому до ЄС нових країн-членів, то це суттєво зсуває терміни розгляду питання можливого вступу України до ЄС [2].

З початком головування Швеції для України почнеться досить сприятливий період, але сподіватись на створення зони вільної торгівлі у 2009 році не варто. За словами директора міжнародних програм Центру Разумкова Валерія Чалого, Швеція щиро підтримує Україну на шляху європейської інтеграції. Він зауважує, що це одна з країн, яка виступила ініціатором проекту "Східного партнерства" і підтримує в європейських структурах проекти, пов'язані зі збільшенням фінансової підтримки України, крім цього, Швеція безпосередньо прийняла фінансову програму підтримки України на кілька років, яка передбачає допомогу в секторах енергозбереження і конкретних напрямках, які реально наближають Україну до ЄС [3].

Але дуже значних проривів у найближчий час очікувати не варто, оскільки робота, яка триває стосовно договорів щодо асоціації України, безвізового режиму, енергетичних проектів дасть результат в тому випадку, якщо будуть зусилля не лише дипломатії, а й реальні дії влади і суспільства в самій Україні.

Безсумнівно, на відтягування укладання асоціації впливає ще й те, що у 2008 році економіка України розвивалася під впливом складних неоднозначних світових процесів. Можна виділити два періоди соціально-економічного розвитку, що докорінно відрізняються за своїми характеристиками та економічними наслідками:

— до липня — із загалом позитивними тенденціями, що формувались в умовах сприятливої зовнішньої кон'юнктури і давали значний приріст доходів у всіх секторах економіки (приріст реального ВВП у січні-липні становив 6,5 відсотка);

— серпень-грудень — відбулось різке скорочення обсягів виробництва в експортоорієнтованих та пов'язаних з ними галузях унаслідок скорочення світового попиту на українську продукцію та обвального падіння цін на сировинних ринках; спостерігався відтік капіталу з країни.

На сучасному етапі виклики для економіки України поділяються на дві складові:

1) виклики, що виникли в поточному році під впливом світової фінансової кризи та відповідно відтоку ка-

піталу, посилення рецесійних процесів економічного розвитку країн світу;

2) виклики, пов'язані з технологічним відставанням, консервативною сировинною структурою виробництва високою залежністю економіки від зовнішніх ринків і їх цінової кон'юнктури.

Крім того, Україна, за даними останнього звіту Всесвітнього економічного Форуму про глобальну конкурентоспроможність 2007—2008 років, займає лише 73 місце серед 131 країн, поступаючись Литві (38 місце), Латвії (45 місце), Росії (58 місце), Казахстану (61 місце) та деяким іншим пострадянських країнам. Найнижчий результат (115 місце) — в категорії "якість інституцій", зокрема, для нашої країни є проблемними "прозорість ухвалення урядових рішень (110-е місце), ефективність використання державного бюджету (111 місце), довіра суспільства до політиків (107 місце), тягар державного регулювання (104 місце), фаворитизм в ухваленні державних рішень (97 місце) [4]. Надзвичайно гострими для України є укріплення конкурентних переваг, пов'язаних з технологічними інноваціями, формуванням сприятливого підприємницького середовища та ефективних конкурентних ринків, що дасть змогу Україні підвищити продуктивність виробництва та рівень конкурентоспроможності, оскільки серед інших чинників міжнародної конкурентоспроможності негативний вплив демонструють ефективність товарних ринків (101 місце) та технологічна готовність (93 місце).

У 2004 році пройшла сьома найбільша хвиля розширення Євросоюзу. В Об'єднаної Європи з'явилися нові сусіди, яких тоді об'єднали однією політикою сусідства. Зараз ця політика розкололася на Південний та Східний виміри. Південний — це Союз для Середземномор'я під патронатом Франції. У відповідь Польща та Швеція ініціювали Східне партнерство — новий формат, який Європейський Союз пропонує Україні, Молдові, Білорусі, Грузії, Вірменії та Азербайджану з метою подолання наведених негативних факторів, а також зміцнення стосунків зі східними сусідами ЄС [5]. 3 грудня 2008 року Європейська Комісія оприлюднила Комунікацію "Східне партнерство". В проекті зроблено акцент на створенні зони вільної торгівлі, підписанні угоди про асоціацію, лібералізації візового режиму для країн, що беруть участь у проекті, співпраці задля енергетичної безпеки, одночасно збільшивши фінансування проекту до 600 млн євро до 2013 року.

Основний принцип — диференціація підходу: група країн Східної Європи виділяється в окремий напрям, що, власне, свідчить про увагу Євросоюзу до цього зовнішньополітичного напрямку. Відповідно спрямовуються додаткові ресурси і ведеться більш активна робота європейської бюрократії в цьому напрямі. Основними пунктами проекту "Східне партнерство" є:

- 1) подальше спрощення візового режиму та поступовий рух до його лібералізації;
- 2) укладення поглиблених зон вільної торгівлі;
- 3) підтримку процесу адаптації законодавства та зміцнення інституційної здатності країн-партнерів;
- 4) сприяння регіональному розвитку на основі політики регіонального вимірювання ЄС;
- 5) створення інтегрованої системи управління кордонами;

6) співпрацю у сфері енергетичної безпеки.

Плюси цієї концепції для України наступні. По-перше, вже з назви випливає, що це буде перший за часів незалежності формат відносин, де на чільне місце буде поставлено не географічне сусідство, а реальне партнерство, адаптоване саме до української специфіки. Відкинута Україною концепція "Європейської політики сусідства" базувалася на ідеї, що ЄС і Україні географічно нікуди один від одного подітися. Вона була односторонньою, механічною, безликою та безперспективною в плані членства.

А концепція "Східного партнерства" базується на тому, що Україна і ЄС об'єктивно зацікавлені одне в одному. Вона закріплює позитив, накопичений Україною і Євросоюзом за час дії Угоди про партнерство та співробітництво від 1994 року. Вона виділяє Україну та інші країни колишнього Радянського Союзу в окремий блок ЄСівської зовнішньої політики, не перетворюючи цей блок в політичне гетто чи санітарну зону. У цьому плані більш логічним видається назва ініціативи як "Східноєвропейський (а не просто Східне) партнерство".

По-друге, формат "Східного партнерства" закріплює за Україною цілком реальний, а не віртуальний статус регіонального лідера. Останнім часом стають нерідкими ситуації, коли Україна відіграє роль не тільки тарана, а й сили, що прокладає шлях у відносинах з ЄС для решти держав регіону.

По-третє, Україна виходить з прагматичних міркувань про співпрацю в рамках нової ініціативи. "Східне партнерство" розглядається як гармонійне доповнення до досягнутого високого рівня двосторонніх відносин з ЄС і ні в якому разі не як ерзац. Примат двостороннього вектора повинен залишатися непорушним. Іншими словами, участь України у співпраці в рамках СП не буде використано окремими державами — членами ЄС як підставу для згорання і тим більше ревізії прогресу, досягнутого в рамках двостороннього діалогу Україна — ЄС: чи то політична асоціація або безвізового діалогу [6].

На думку заступника міністра закордонних справ України Костянтина Єлісєєва, після підписання нового практичного інструменту з Європейським Союзом — порядку денного асоціації Україна — ЄС — Україна фактично офіційно вийшла з Європейської політики сусідства.

Для України це дуже важливо, оскільки цей новий практичний інструмент не тільки замінить План дій Україна — ЄС, але цей крок має і велике політичне значення. У такий спосіб Україна фактично офіційно вийшла з Європейської політики сусідства

На думку українського МЗС, відтепер можна говорити не про партнерське співробітництво між Україною та ЄС, а про політичну асоціацію та економічну інтеграцію між Україною та ЄС. Значення цього політично-практичного документа полягає в тому, що він допоможе Україні якісно підготуватися до виконання угоди про асоціацію.

Всі заходи, відображені в документі, практичні й максимально конкретні. Наприклад, ЄС буде допомагати у підготовці певних законопроектів на шляху інтеграції України до ЄС, допомагати технічно і фінансово в

імплементации деяких зобов'язань у сфері екології, транспорту та інших напрямках [7].

У червні 2009 р. проведено перші установчі засідання всіх тематичних платформ, під час яких схвалено загальні принципи і привила процедури їх діяльності.

За підсумками установчих засідань Європейська Комісія має намір підготувати проект основних цілей діяльності кожної з платформ, який буде винесено на розгляд наступних засідань (орієнтовно — у листопаді 2009). Крім того, Єврокомісія доопрацює концепції майбутніх проектів в рамках "Східного партнерства" і представить їх на розгляд Української Сторони.

На даному етапі стосунків з ЄС Україні важливо зберегти динаміку двостороннього діалогу і цим забезпечити продовження процесу підготовки угоди про асоціацію. Сьогодні ключовими питаннями є поглиблена зона вільної торгівлі, розробка дорожньої карти, виконання якої веде до скасування візового режиму для українців, енергетична співпраця, співпраця в інших важливих секторах. "Східне партнерство" потрібно сприймати як додатковий інструмент і шукати можливостей пришвидшити європейську інтеграцію України [8].

Проте, перед президентськими виборами багато експертів висловлюють побоювання, що результати виборів можуть перекреслити всі інтеграційні надбання України за останні 5 років [9]. Так, ультимативне послання Президента Російської Федерації Д.Медведева Президенту України В. Ющенку [10] означає, що за будь-якого результату президентських виборів буде жорсткий тиск на постать президента України. Якщо це буде В. Янукович, то він опиниться в пастці "примушування до російського вектора". З одного боку — електоральний тиск проросійсько налаштованого виборця, якому з усіх кандидатів ближче лідер регіоналів, а з іншого — російської еліти, яка буде контролювати виконання обіцянок. Але головна пастка для Януковича буде полягати у стосунках з представниками великого капіталу в своїй партії, які більшою мірою орієнтовані на західні ринки і політико-економічну дистанційність від російської моделі державно-авторитарного капіталізму.

У випадку президентства Ю. Тимошенко вона може виявитися розтягнутою в політико-електоральному шпататі. З одного боку, прозахідний український виборець, без якого в неї не буде достатньо голосів для перемоги, а з іншого — примус до виконання ультимативних вимог Москви. Даний варіант буде провокувати постійне лавірування між Заходом та Москвою. Не маючи стратегічних орієнтирів у зовнішній політиці, Тимошенко вимушена буде піти на ту ж багатовекторність.

І в першому, і в другому випадку в найближчі 10 років слід очікувати уповільнення і зупинки руху України в західному векторі інтеграції. А для Росії найближчі 10—15 років — це перепочинок для роботи з українським суспільством з метою його переорієнтації на інтеграцію в російський геополітичний, гео економічний і геокультурний простір, що фактично означає примус України до участі в антизахідному ("російському", "слов'янському", "православному") проекті, який без України навряд чи можливий.

Негативно впливають на авторитет України постійні політичні непорозуміння між політиками, які, не став-

лячись із повагою один до одного, не можуть домовитись щодо внутрішньої та зовнішньої діяльності України, в тому числі проблеми вступу в європейські та євроатлантичні структури через неспроможність влади вквітено виконувати свої обов'язки перед європейськими колегами (Євро2012, реформи передбачені для надання ПДЧ тощо).

Основною проблемою, що заважає інтеграції України до європейського співтовариства, є відсутність європейської політичної культури [11]. Європейська політика спрямована на досягнення певної мети, тоді як в Україні — на прихід до влади. Європейські політики, звичайно, теж йдуть до влади, але при цьому в них є певні програми і цілі роботи. В Україні ж замість вміння працювати серед політиків цінується вміння домовлятися. Навіть існує такий термін серед топ-менеджерів — "недоговороздатна людина". З такою людиною, за українськими мірками, не можна працювати, укласти угоди. У зв'язку з виборчою реформою, злиттям бізнесу і політики бізнес-відносини і бізнес-стандарти міцно увійшли в політику і стали там головувати. Українцям потрібно чітко усвідомити, що євроінтеграція залежить не від Заходу, а від них самих та українського політикуму.

Так, українські міністри приїжджають до Брюсселя тільки для того, щоб дати інтерв'ю журналістам, фотографувати і влаштувати великий прийом для роззяв. Тобто для того, щоб зробити шоу, заробити політичний капітал. А в цей час західні політики тихо зустрічаються і роблять свою роботу, закріплюючи підписами угоди, принципово обумовлені заздалегідь за допомогою засобів зв'язку. Кожен український лідер політичної фракції на подібних заходах докладає максимальних зусиль, щоб влаштувати зустріч на вищому рівні з яким-небудь західним міністром. Але ті надто зайняті справами, щоб зустрічатися тільки для того, щоб перед об'єктами телекамер випити келих коньяку і усміхнутися один одному. І ніколи жоден західний політик не буде зустрічатися на офіційному рівні з іншим політиком, якщо не знає заздалегідь, чого він хоче і що пропонує. Така політична культура на Заході не має нічого спільного з проблемами ставлення до України та її народу.

ВИСНОВОК

Направляючи свої погляди в Європу, потрібно пам'ятати, що інтеграція країни у світову економіку — це послідовне вирішення завдань, що забезпечують, в першу чергу, загальнонаціональні інтереси країни в цілому. Ця проблема не може вирішуватися без врахування зовнішньополітичних інтересів та внутрішньоекономічних орієнтирів. І тільки після того, як будуть досить чітко визначені основні елементи національної зовнішньої та внутрішньої економічної політики, можна буде визначити масштаби інтеграції у світове господарство.

Євросоюз прагне підтримувати Україну в її планах стати повноправним членом європейської родини. Однак представники і старих, і нових членів ЄС користуються кожною нагодою, щоб нагадати Києву, що обіцянки про реформи слід не тільки давати, а й виконувати.

Отже, план необхідних дій, що забезпечать інтеграцію України у найближчій перспективі, доволі простий: припинити політичний безлад; обрати один уряд, парламент, президента й надати їм можливість попрацювати до кінця їхнього строку; створити якісний пакет документів із реформами й виконати його; запевнити своїх західних колег у політичній, економічній, соціальній стабільності.

Література:

1. Актуальні проблеми європейської інтеграції. Збірник статей з питань європейської інтеграції та права. — Випуск п'ятий / За ред. Д.В.Ягунова. — Одеса: Фенікс, 2009. — 262 с.
2. Європейський реформаторський процес і його вплив на перспективи подальшого розширення ЄС [Електронний ресурс] / За матеріалами офіційного Національного інституту стратегічних досліджень — 2008. — Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/Monitor/april08/18.htm>
3. Чалий А. Євроінтеграція має бути не швидкою, а якісною [Електронний ресурс] / За матеріалами Фонду регіональних ініціатив ГАРТ — 2009. — Режим доступу: http://gart.org.ua/?lang=ua&page_id=2&news_type=&element_id=18726
4. Данилишин Б. Нас не влаштовує агресивне входження на український ринок іноземних виробників за допомогою "сірих" схем" // Дзеркало тижня. — 2008. — № 4 (683). — С. 3—4.
5. Східне партнерство ЄС: Скромне фінансово, амбітне на словах? [Електронний ресурс] / Радіо Свобода — 2009. — Режим доступу: <http://www.radio-svoboda.org/content/article/1617852.html>
6. Елісеев К. Україна и ЕС: партнерство — асоціація — членство [Електронний ресурс] / К.Елісеев // Дзеркало тижня. — 2009. — № 16 (744). — Режим доступу: <http://www.zerkalo-nedeli.com/1000/1600/66101/>
7. Україна вышла из политики соседства с ЕС — и поднялась на новый уровень [Електронний ресурс] / Портал "Українська правда". — 2009. — Режим доступу: http://pravda.com.ua/ru/news_print/2009/6/19/94730.htm
8. Чалий А. Ініціатива "Східного Партнерства" є продовженням політики сусідства ЄС [Електронний ресурс] / За матеріалами Фонду регіональних ініціатив ГАРТ. — 2009. — Режим доступу: http://gart.org.ua/?lang=ua&page_id=2&news_type=&element_id=16758
9. Карасев В. Российский вызов украинским выборам [Електронний ресурс] / В. Карасев // Дзеркало тижня. — 2009. — № 33 (761). — Режим доступу: <http://www.zn.ua/1000/1550/67094/>
10. Послання Президента Російської Федерації Д. Медведєва Президенту України В. Ющенку [Електронний ресурс] / Офіційний документ. — Режим доступу: <http://news.liga.net/news/N0928254.html>
11. Непокора О. Украинское шоу, или Почему нас не берут в ЕС? [Електронний ресурс] / Олена Непокора, Ніко Ланге, Валерій Іванов // Портал From-Ua.com. — 2009. — Режим доступу: <http://from-ua.com/politics/979eb9cc3e48d.html>

Стаття надійшла до редакції 15.12.2009 р.